

CIÈNCIA

ANY II REVISTA CATALANA JULIOL
NUM. 16 DE DE 1927
CIÈNCIA I TECNOLOGIA

LA PUBLICACIO DE L'ART RUPESTRE AFRICA PER FROBENIUS I OBERMAIER (*)

H EUS ací una publicació d'una importància molt gran que a l'esplendidesa de les làmines uneix un text curt però extraordinàriament substancios, en el qual FROBENIUS explica la manera com es desenrotllà l'expedició que emprengué amb els seus col·laboradors i que portà al descobriment de moltes noves manifestacions de l'art rupestre, a més de les que havien estudiat els seus predecessors, sobre tot FLAMMAND, les quals en tot cas foren novament copiades, dedicant OBERMAIER bon nombre de pàgines a l'estudi de les obres d'art rupestre dintre de l'ambient prehistòric del N d'Àfrica.

Si l'obra,—publicada amb tota cura, de manera que honora l'*Institut für Kulturmorphologie* i l'editor Kurt Wolff de Munich,—en quant a les làmines i mapes que conté és ja quelcom insubstituïble per a l'estudi de la prehistòria africana i de l'art rupestre en general, pel seu text és, avui per avui, el treball de sistematització de conjunt de la prehistòria del N. d'Àfrica, pel què fa al paleolític i a l'art rupestre, que per molt temps restarà poc menys que definitiu i que haurà d'ésser molt fecund en resultats.

Amb l'habitual mestria i poder de síntesi que tots li coneixem, el Prof. OBERMAIER aprofita els nombrosos treballs dispersos i sovint difícils de trobar que s'han vingut acumulant en els darrers decennis sobre el paleolític.

* *Hadschra Maktuba. Urzeitliche Feldsbilder Kleinafricas.* Leo FROBENIUS, Hugo OBERMAIER. - I vol. en fol. amb 67 pàg. de text, 55 lám. en colors, 105 en negre i 11 mapes. Ed. Kurt Wolff, Munich, 1925. Veröffentlichungen des Forschungsinstituts für Kulturmorphologie.

tic africà, per estudiar la paleontologia i l'arqueologia de l'Àfrica Menor, amb les seves cultures del paleolític inferior, les quals, a la fi del achelià, semblen començar un desenrotllament extraordinari—que s'avença de molt, en alguns casos, a les paral·leles d'Europa—amb la producció de les varietats que al musterià penetren fins a la península ibèrica, on el Sr. PÉREZ DE BARRADAS les troba als voltants de Madrid: l'esbaikià, l'aterià i el pre-capsià. Segueix l'estudi del capsità que avui s'extén fins a Egipte (el sebi-lià) i Palestina i que els darrers treballs de Mr. REYGASSE permeten seguir a Tunis (Abd-el-Adhim) fins a les etapes finals de tipus tardenoià, essent curiós que l'àrea de la cultura capsiana africana no sembla pas tocada per

Fig. 1
Figures naturalistes del Djebel Bes Seba (Sahara argelí)

l'art rupestre, pertanyent probablement a un poble que no es pot identificar amb el que desenrotllà l'art saharià i que, per tant, vindria a ésser diferent del capsità africà i espanyol, al qual correspon la diferència fonamental d'estil dels arts d'Àfrica i del S. i E. de la Península.

Dels resultats referents a l'art africà que obté el Prof. OBERMAIER val la pena de què ens n'ocupem amb quelcom de detenció per la seva extraordinària importància.

A la vessant S. de l'Atlas, ço és, al marge del començ actual del desert, abunden extraordinàriament les roques a l'aire lliure amb gravats que semblen, en part, haver estat també pintades, però en un estil que, tant per les

representacions com per la tècnica artística, no té res a veure amb els d'Europa. Aquestes representacions, que tenen un estil francament naturalista, comprenen figures d'animals que no està provat que siguin específicament quaternaris; però que donades les diferències de clima que, necessàriament, existien entre el N. d'Àfrica i les zones de l'art quaternari europeu podien haver-ho estat. Els animals en qüestió són, entre altres, el búfal (*bubalus antiquus*), grans elefants (*Elephas atlanticus*, *Elephas africanus*), el rinocerò, la girafa, el lleó, la pantera, l'ase selvatge, bous, antilops i gaceles, austruços, etc., de les quals la majoria continuen fins als temps moderns; però, en canvi, el búfal està extingit des de fa molt temps i l'elefant des de

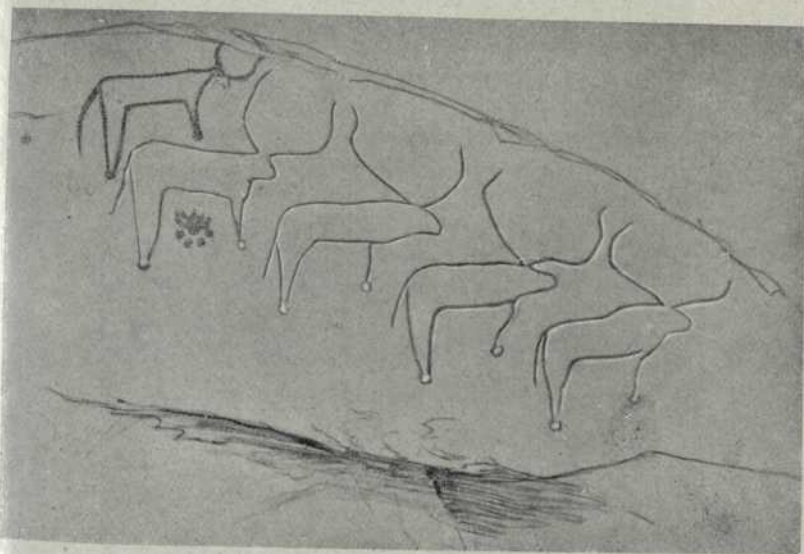

Fig. 2

Figures semi-naturalistes de la vall al S. de Taghtània (Sahara argeli)

després de l'època romana. Però, en tot cas, aquestes pintures donen testimoni d'una fauna extraordinàriament abundant i rica en espècies, ço que resulta d'un gran contrast amb la pobresa actual. A més, es tracta, gairebé sempre, d'animals herbívors, que pressuposen una vegetació incompatible amb el clima actual. En realitat, en el temps de la dita fauna, aquella regió, avui al marge del desert, degué estar creuada per abundants corrents d'aigua, llacs i pantans i coberta per vegetació. Tot això sembla parlar d'un temps que si no era el quaternari hi estava molt pròxim. Segons OBERMAIER, no acaba de decidir a col·locar aquest art francament en el quaternari, el fet de què certes espècies que apareixen fossilitzades en les estacions quaternàries d'Argèlia, com l'hipopòtam i el camell, hi faltin per

complet, trobant-se també, encara que en menys proporció que liurs restes fòssils, la girafa, el cèrvol, el senglar i la cabra selvatge, tot el què fa pensar en una fauna en certa manera quaternària, però ja en el període en què començava a estingir-se. A més, la regió d'aquest art no és del tot la del desert, sinó la immediata a ell, que durant bastant temps dels períodes següents al quaternari degué ésser habitable.

Fig. 3
Figures esquemàtiques de la vall del Dermel (Sahara argeli)

Un altre fet interessant és l'aparició entre les figures d'animals selvatges d'altres d'evidentment domèstics, i també l'abundant representació de l'home en una forma que, si bé es pot considerar com a intent de representació naturalista, no assoleix el realisme de les figures d'animals, restant sempre molt bàrbara. L'home es representa, de vegades, caçant els animals amb arc i sagetes, altres armat amb uns objectes que poden ésser una mena de bumerangs i fins de destrals de pedra emmanegades i que FLAMMAND

suposava destrals com les neolítiques. Però, a més, hi han escenes familiars amb parelles d'home i dona lligades per les parts sexuals amb una línia que sembla establir la relació d'un a l'altra. Sovint, en aquestes escenes, l'home està caçant i la dona aixeca els braços com en actitud de pregària, el què ha estat interpretat per FROBENIUS com l'ajuda màgica, des de casa, de la dona a la cacera del marit. Però, a més, i aquest és un grup sumament interessant, hi ha representacions de boccs que tenen entre les banyes o sobre el cap un disc, del qual surten, de vegades, uns certs raigs, i que han estat considerades com una imatge d'un animal solar. Aquest, havent estat relacionat amb les creences i símbols religiosos egipcis, s'ha suposat, per alguns, una influència oriental sobre el poble de l'art saharià; però per a OBERMAIER, amb més raó, sembla quelcom indígena, com ho sembla l'haver estat el culte solar propi dels libis i, en general, dels pobles del desert, podent-se més aviat donar el cas de què aquests darrers cultes influïssin sobre Egipte.

El cert és, a més, que a aquest grup d'art naturalista s'hi poden distingir clarament dos tipus que semblen representar una evolució i equivaldre a dos períodes diferents, encara que lligats per tota mena de figures d'estil intermig que difícilment es podrien atribuir a un o a l'altre tipus: un és clarament naturalista i sembla el més antic i apareixen en ell els animals com el búfal antic, el rinoceró, etc., que representen la fauna extingida més aviat al Sahara i que podria ésser quaternari. L'altra és semi-naturalista i mostra una tendència creixent a l'esquematzació, essent evidentment posterior.

El grup darrer, a més, mostra certes semblances amb els gravats més antics i més realistes del segon gran conjunt de gravats rupestres africans, el geomètric-esquemàtic, en el qual, començant per animals i figures humanes que encara que esquemàticament deixen reconèixer clarament la llur significació i es lliguen amb les anteriors, s'acaba per figures clarament degenerades i d'estilització convencional, com a l'art rupestre neolític d'Espanya, essent curiós que al costat d'elles hi apareixin nombrosos signes que poden considerar-se com alfabètics, així com figures molt modernes, una de les quals representa un home amb un fusell. En aquest art geomètric-esquemàtic hi tenim, indubtablement, quelcom que ha durat molt temps i al què s'han afegit figures en època molt recent. La major part dels gravats, però, cal considerar-la antiga i empalmant-se amb el grup naturalista.

A més, cal mantenir per al grup naturalista la seva independència absoluta de l'art espanyol, tant del tipus franco-cantàbric com del capsità, per tal com està, a més, separat geogràficament de la zona capsiana d'Àfrica,

puix que surt tan sols a la regió del Sahara i fins es perllonga en direcció SW., no apareixent a la regió interior d'Argèlia i Tunís, sèu principal dels pobles capsians, els quals no degueren tenir cap intervenció en aquest art saharià.

Conegut tot això, es planteja el problema, no fàcil de resoldre, de la data i l'etnologia de l'art en qüestió, en la que cal mantenir-se en un terreny de prudència com fa OBERMAIER. Sols l'aclariment de les cultures de la transició del paleolític al neolític del marge del desert, ens arribaria a permetre, potser, una solució satisfactòria. De totes maneres, cal admetre la possibilitat de que el grup més francament naturalista sigui encara del quaternari, això és, del paleolític superior. Sorpren que hi figurin animals domèstics; però no és impossible, com de certa manera havia sospitat FLAMMAND, que la cultura de tipus *neolític*, amb baix pasturatge al costat encara de la caça, comencés a l'Àfrica més aviat que a Europa. Per altra banda, el clima de les oscil·lacions post-glacials del paleolític superior a la zona del Sahara, havia d'ésser ja bastant calent, i si bé la humitat i la vegetació no desapareixen del tot, la fauna herbívora abundant en espècies del temps de màxima humitat començaria a decaure, la qual cosa lliga bé amb els caràcters de la fauna de l'art rupestre saharià més antic.

El grup més naturalista i les fases posteriors geomètric-esquemàtiques segueixen en els temps posteriors, no essent fàcil establir llur sincronisme amb determinats períodes prehistòrics o històrics. Nosaltres ens preguntàrem si no poden correspondre el seminaturalista més o menys als primers temps post-paleolítics i els demés al neolític avançat i temps següents, lligant-se en determinats períodes amb la cultura que es desenrotlla en les mateixes regions i que s'anomena el *neolític saharià*.

Si això fos cert, és indubtable que la significació etnològica de l'art rupestre africà devindria extraordinària, car essent, probablement, la cultura sahariana aquella que sembla representar els camites al N. de l'Àfrica, si l'evolució de l'art saharià s'enllacés amb el poble de la cultura sahariana és evident que els més antics tipus d'art rupestre africà ens portarien als nuclis originaris dels pobles camítics. En tal cas, l'expansió dels camites al N. de l'Àfrica resultaria, potser, un xic diferent a com, en general, ve imaginada, ço és, que en lloc de partir els camites d'Assia per estendre's a l'Àfrica d'E. a W., resultarien un poble típicament africà i tindrien llur nucli principal al NW. del continent, extenent-se vers l'E.

P. BOSCH GIMPERA